

De ontdekking van zandbijen

(Uit: Groeningen, editie maart 2006)

Wanneer ik in het verleden aan bijen dacht, dacht ik altijd aan de bekende honingbijen. Vlijtige beestjes, die nectar verzamelen en als een groot volk bijeen zitten in een nest. Verdeeld in gespecialiseerde beroepen doen zij allen hun werk. De werkster voedt en verzorgt, de weinige mannetjes (darren) dienen ter voortplanting en bevruchting van de toekomstige koninginnen. De honingbij is bij uitstek een sociaal dier. Het individu is namelijk onbelangrijk. Alleen het overleven van de gemeenschap, het nest en dus de koningin is belangrijk. Alle levens van de anderen staan in dit teken. Het idee van de socialistische heilstaat moet haast wel zijn afgekeken van deze onbaatzuchtige diertjes.

Toch zijn er meer bijensoorten. Zo bestaan er 7 onderfamilies en 375 soorten bijen in Nederland en België (zo!) en deze hebben soms een totaal andere invulling van hun leven.

Maartse ontdekking

Zo zat ik op een zonnige dag in maart op het bankje op de 'grote' zandverstuiving in Appèlbergen. Ik keek om mij heen naar de mensen, hun kinderen en hun uitgelaten honden en zag plots in mijn ooghoeken iets opvallends. Vlak boven de grond op de grens van het zand met het gras was het een drukte van belang. Er zweefden en vlogen allerlei donkere insecten boven de vele kleine gaatjes, die aldaar in de grond zaten. Vanwege hun donkere uiterlijk moest ik meteen denken aan een soort maartse vliegen, want daar leek het in eerste gezicht om te gaan. Nadat ik mijn neus op het zand had gedrukt zag ik dat het in ieder geval geen vliegen waren. Het waren insecten met een zwart achterlichaam (abdomen), een zwart borststuk (thorax) en grote zwarte samengestelde ogen. Ze leken wel iets op bijen of wespen. Het meest opvallende was echter de beharing van deze beestjes: met name hun borststuk was bezet met vele witte haartjes, waardoor ze er echt poezig uitzagen. Net vliegende zwart-witte teddybeertjes.

Knuffelbeesten

Tja, wat waren dit nu weer. In tweede instantie dacht ik aan graafwespen, doch thuis gekomen en na naspeuring in de boeken bleek het een zandbij te zijn. En wel in het bijzonder de grijze zandbij (*andrena vaga*). Dit prachtige bijtje heeft dus het uiterlijk van een knuffelbeest hoewel de mannetjes vervaarlijk uitziende kaken bezitten.

De zandbij (foto GJ Huiskes)

De grijze zandbij is weliswaar een solitaire bij, toch nestelt zij graag in groepen. Elk vrouwtje verzorgt echter haar eigen nest met haar eigen nakomelingen. Wat de mannetjes doen wordt overigens niet vermeld. Zal wel niet veel bijzonders zijn, hoor ik de meeste vrouwelijke

lezeressen al zeggen, een beetje de hele dag in een bloem liggen, wat nectar en stuif-meel eten en fluiten naar voorbijvliegende en hard werkende vrouwtjes.

Het nest bestaat uit een gang, die wel een halve meter diep kan zijn. Daar worden de eitjes in broedkamers gelegd samen met een mengsel van nectar en stuifmeel. Bijzonder is dat de grijze zandbij uitsluitend leeft van het stuifmeel en de nectar van de wilg.

Binnen een paar maanden zijn de jonge larven al volgroeid en verpopt. Toch verschijnen het volgende voorjaar pas nieuwe bijtjes, omdat de jonge bijtjes in de cocon wachten tot de winter voorbij is. Is het voorjaar aangebroken dan komen de nieuwe bijtjes te voorschijn, zoeken de vrouwtjes een partner, paren en gaan daarna weer vlijtig bezig met het bouwen van een nest. Van de zandbijen bestaan ongeveer 90 soorten in de Benelux.

Vijanden

De grijze zandbij kent nogal wat vijanden. Een groot aantal insecten, waar onder de gewone wolzwever, de gewone oliekever, een soort blaaskopvlieg en de gewone graafbijendoder.

Ook een aantal koekoeksbijen, zoals de roodharige wespbij, de gewone wespbij en de heidwespbij hebben het allemaal op onze teddybeer-zandbij voorzien. De tactiek van al deze parasitaire vijanden is hetzelfde. Ze leggen hun eigen eitjes bij de eitjes in het nest van de grijze zandbij. Hun larves eten daarop eerst de voedselvoorraad van nectar en stuifmeel op en beginnen daarna aan de larve van ons bijtje. Wat een rotzakken!

Gelukkig is de grijze zandbij nog vrij algemeen op pleistocene zand en leemgronden.

Te zien in Appèlbergen aan de rand van de grote verstuing op een mooie dag in maart.

Gert Jan Huiskes

Geraadpleegde bronnen

- Tirion Nieuwe Insectengids
- ETI Insecten van Europa (cd rom)